

Towers Watson Seminar

4^e dinsdag in september: "Pensioen!..akkoord"?

Dorint Hotel Schiphol

28 september 2010

Programma

13.00	Ontvangst
13.30 – 13.45	Opening en introductie door dagvoorzitter de heer Frans Weisglas
13.45 – 14.15	Miljoenennota 2011 door Bart den Hartog (<i>Towers Watson Retirement Solutions Leader</i>)
14.15 – 15.00	Break-out sessie I
15.00 – 15.30	Pauze
15.30 – 16.15	Break-out sessie II
16.15 – 17.00	Plenaire sessie met Prof. dr. Roel Beetsma (<i>Hoogleraar macro-economie aan de Universiteit van Amsterdam en lid van de Commissie Goudswaard</i>)
17.00 – 17.30	Terugkoppeling door Frans Weisglas en leiders break-out sessies
17.30	Borrel

4^e dinsdag in september: 'Pensioen!..akkoord'?

“Een sterke tweede peiler” door Roel Beetsma

Een sterke tweede pijler

Roel Beetsma

Hoogleraar Macro-economie
Voorzitter, Afdeling Algemene Economie
Universiteit van Amsterdam

Overzicht

- Bedreigingen voor ons 2de pijler systeem
- Oplossingsrichtingen
- Wat niet in Goudswaard staat
- Pensioenakkoord
- Drie stellingen

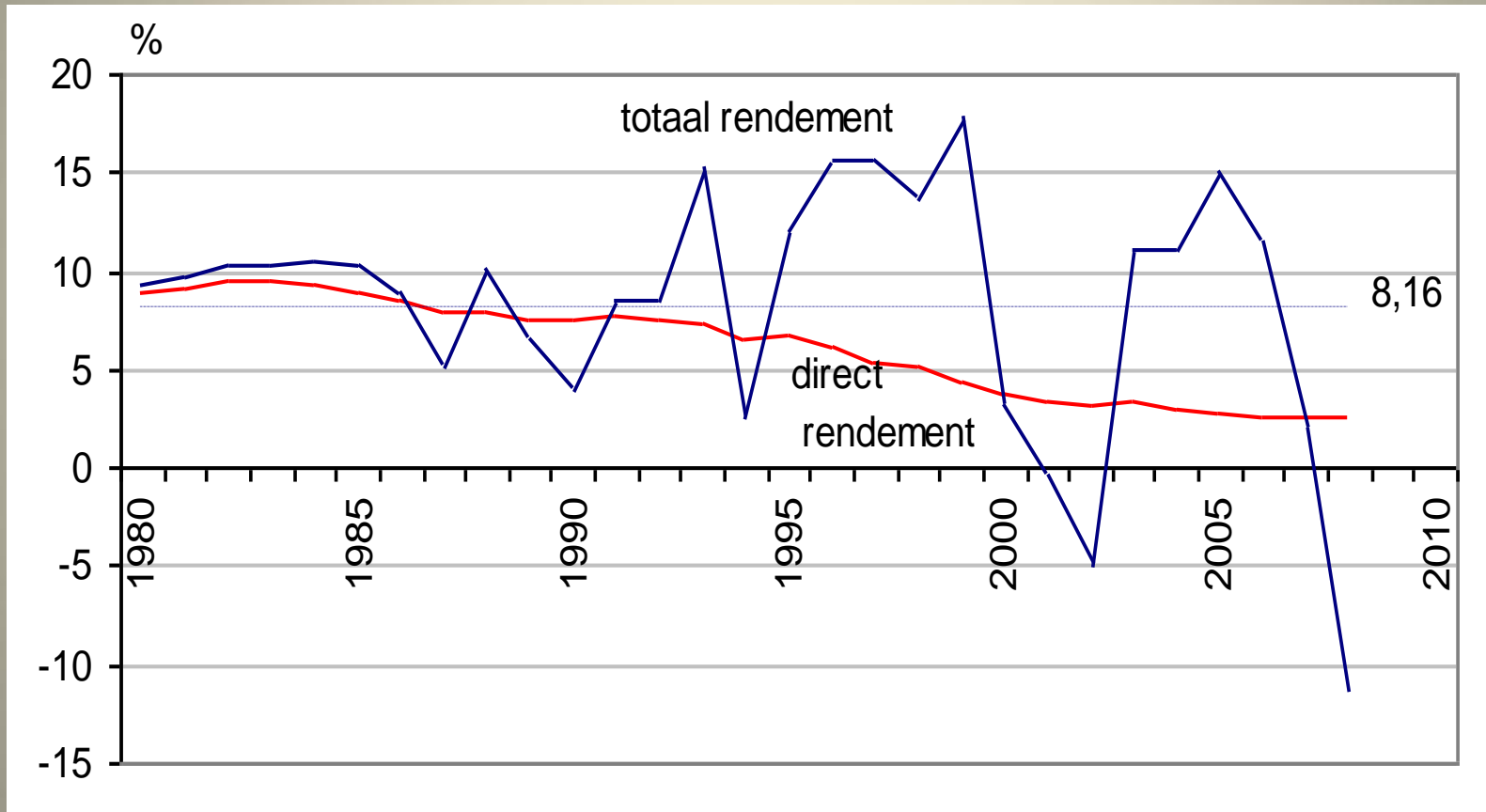
Bedreigingen toekomstbestendigheid

- grote schokken, sterke fluctuaties in beleggingsrendementen, dalingen dekkinggraad
- lage rente
- stijgende levensverwachting
- afname risicodraagvlak, premie-instrument minder effectief
- hogere premies

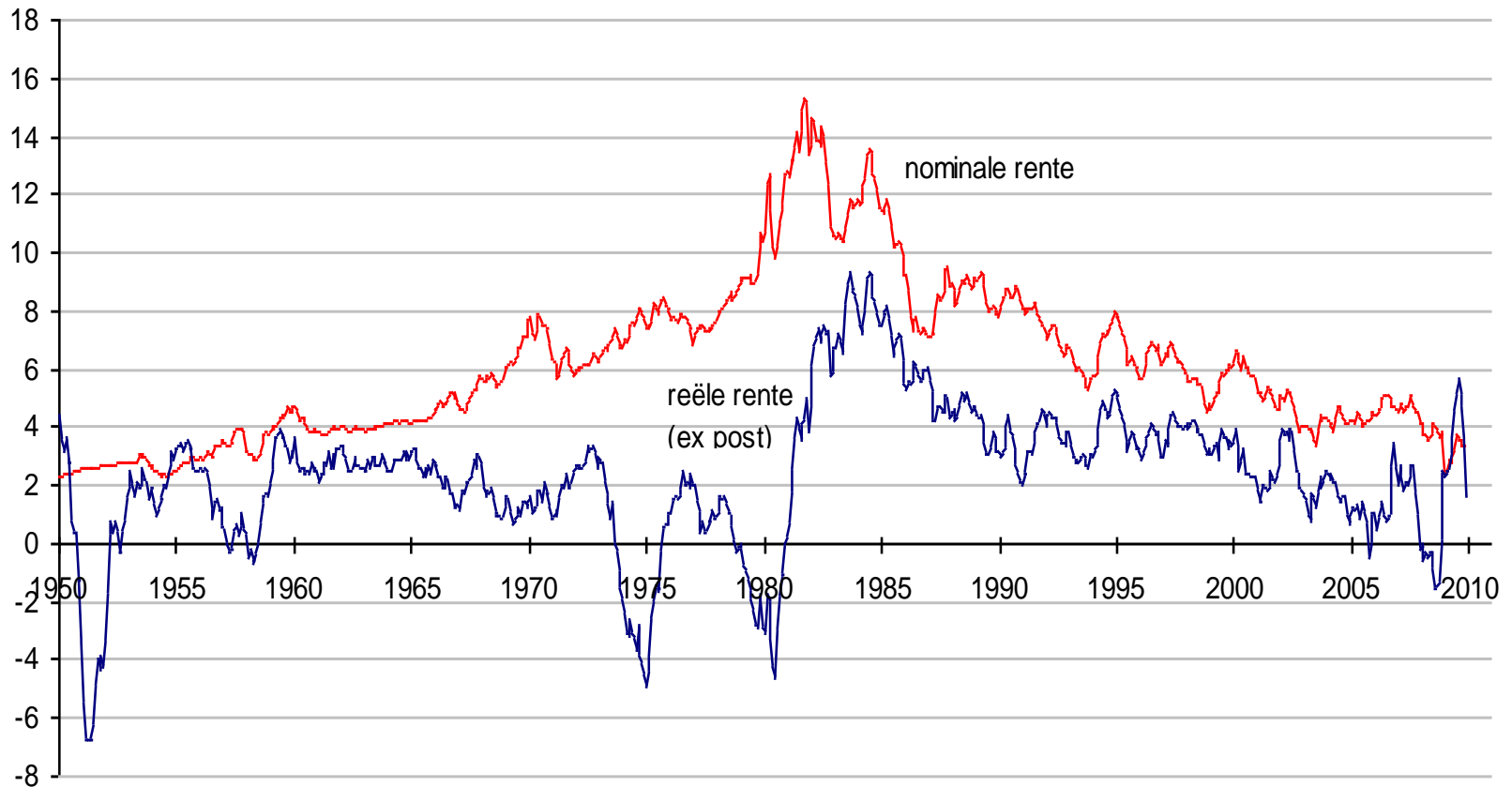
De beleggingsrisico's zijn groot

rendement pensioenfondsen, totaal en direct (rente en dividenden)

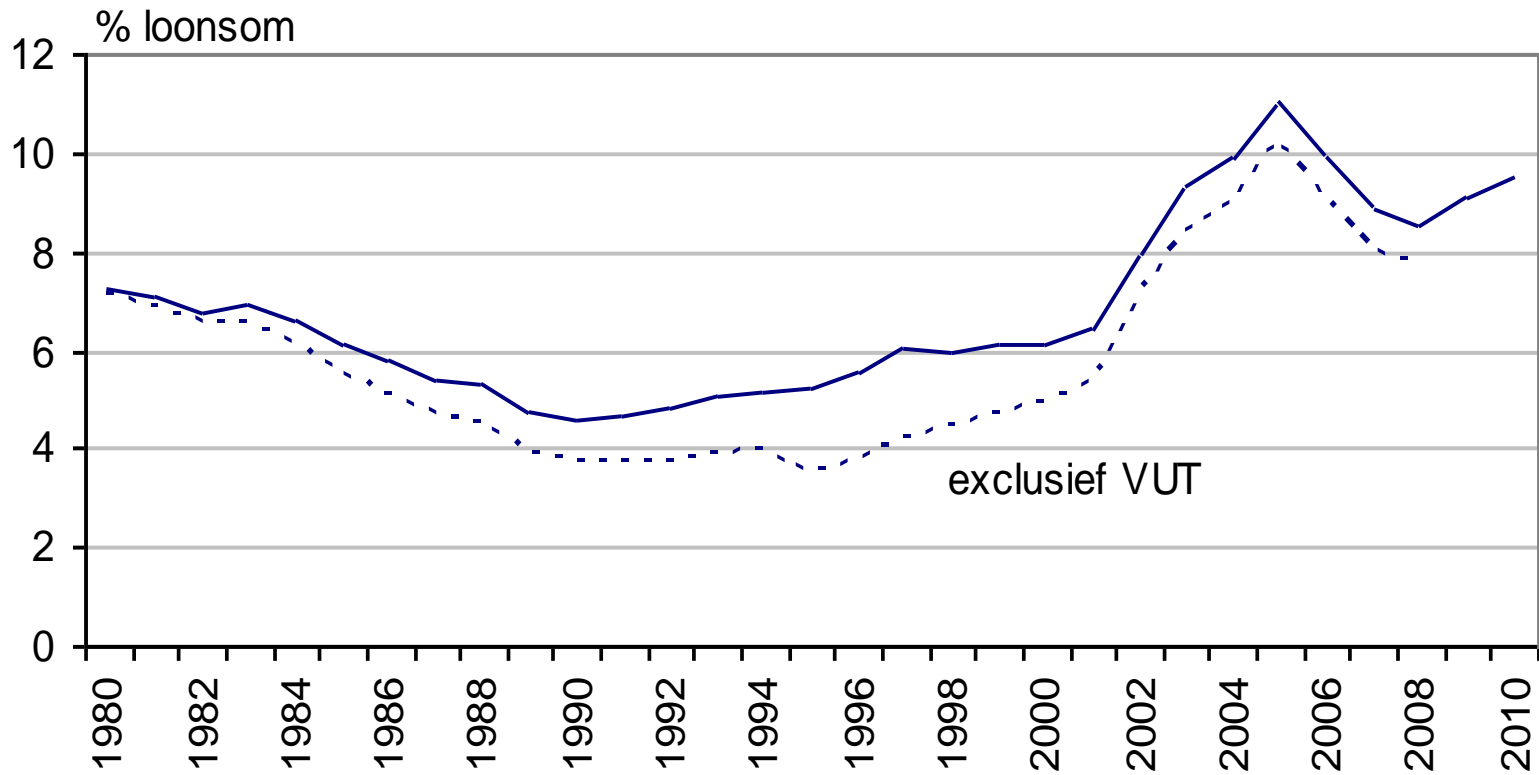
Lage rente

rente op Amerikaanse staatsobligaties

Stijgende premies

pensioenpremies, inclusief premies voor VUT, exclusief levensverzekeringsmaatschappijen

CPB projectie premies

- pensioenpremie stijgt bij 'ongewijzigd beleid' van 12,7% loonsom in 2009 naar piek van 17,2% in 2025
- niet het meest pessimistische scenario (ongeveer tussen meerderheid en minderheid van Commissie Don)
- een dergelijke premiestijging zou schadelijk zijn voor arbeidsmarkt en concurrentiepositie

Tussenconclusie

- toekomstbestendigheid is niet voldoende bij ongewijzigd beleid
- maar er zijn goede mogelijkheden om stelsel wel goed toekomstbestendig te houden
- commissie schetst oplossingsrichtingen, maar keuze is aan sociale partners

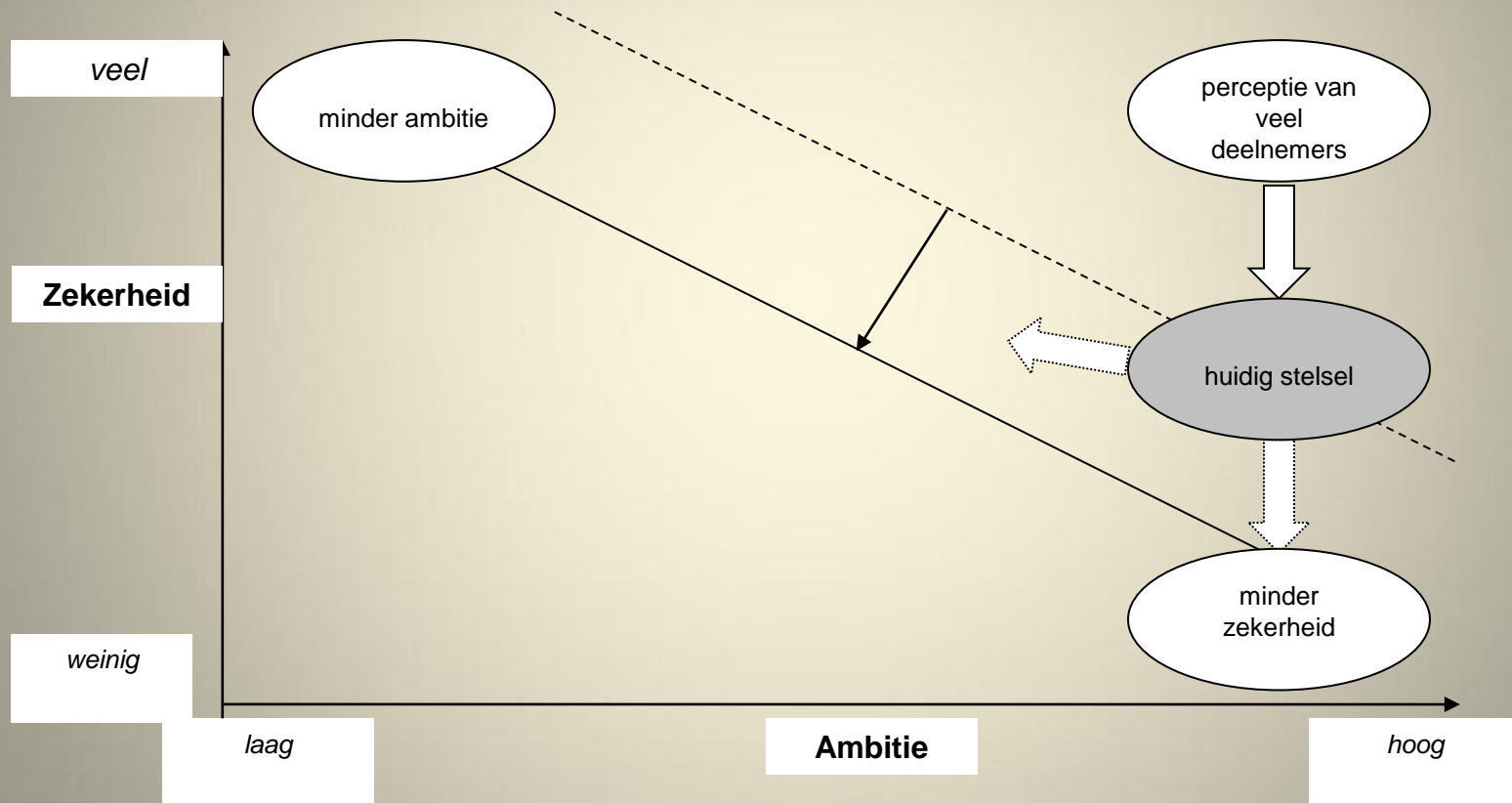
Fundamentele afruil

- afruil tussen kosten, ambitie en zekerheid
- als verdere kostenstijging niet wordt geaccepteerd:
- aanpassing ambitie
- en/of minder zekerheid / anders omgaan met zekerheid

illustratie afruil

de afruil tussen pensioenambitie en zekerheid bij een gegeven premieniveau

Ambitie, achtergrond

- ambitie 70% bruto laatste loon op 65 jaar (netto hoger)
- internationaal bij top 3
- voorals als gevolg van goede pensioenstelsel is inkomens- en vermogenspositie ouderen gemiddeld genomen gunstig en verbetert verder
- wel grote verschillen binnen groep ouderen

Lagere ambitie?

- onvermijdelijk als voor relatief hoge zekerheid wordt gekozen
- hoe? lager opbouwpercentage, waardoor uitkering bij dezelfde ingangsdatum lager wordt
- maar: een jaar langer doorwerken levert 8% meer pensioen op
- eventueel kan simultaan franchise worden verlaagd tbv lagere inkomens; verhoogt wel loonkosten

Specifieke vormen

- maximum pensioengevend loon (komt al veel voor)
  - minder inkomensherverdeling van laag naar hoog
  - individuele aanvulling duurder
- indexatie pensioenen aan prijzen (komt ook al voor)
  - nadeel: pensioenuitkeringen delen niet meer mee in de welvaartsgroei
- versobering nabestaandenpensioen
  - is al flink versoberd
  - partners vaak nog niet economisch zelfstandig

Incorporeren levensverwachting

- ambitie stelsel stijgt in feite bij oplopende levensverwachting
- veranderingen in (macro)levensverwachting automatisch laten doorwerken (hoogte of ingangsdatum); kan op verschillende manieren
- bevordert duurzaamheid stelsel
- optie: begin hiermee eerder dan in 2020 (wetsontwerp AOW)

Anders omgaan met zekerheid

- accepteren van risico's, meer expliciet maken en beter toedelen
  - Leg risico's daar neer waar ze beste kunnen worden gedragen
  - Dit vergroot risicodragend vermogen van systeem als geheel

Zachte rechten

- toekenning meer 'zachte' rechten die afhankelijk zijn van ontwikkeling levensverwachting of beleggingsrisico's
- ook harde rechten, maar huidige focus op nominaal ligt niet voor de hand
- zachte rechten functioneren in feite als solvabiliteitsbuffer
- meer voorwaardelijke rechten vereisen aanpassing van de huidige Pensioenwet
- flexibeler deling van risico's mogelijk

Differentiatie?

- gelijke toedeling van risico's is niet optimaal bij verschillen in capaciteit om risico's te dragen en bij verschillen in preferenties
- veel besproken optie: laat jongeren meer risico dragen dan ouderen
- jongeren hebben nog veel arbeidscapaciteit
- maar: zij moeten dan ook (expliciet) profiteren van de baten van hogere risico's

Kanttekeningen differentiatie

- ten koste van solidariteit? kan in collectief solidair fonds; zachte rechten geleidelijk omzetten in harde rechten
- verschillen in aanpassing rechten kunnen moeilijk hanteerbaar zijn
- ook ouderen moeten risico blijven dragen
- wettelijke beperkingen (Pensioenwet, gelijke behandeling, Europese regelgeving)

Completere contracten

- meer zachte rechten: pensioencontract waarin beter wordt gespecificeerd hoe met mee- en tegenvallers wordt omgegaan en aan wie die zullen worden toegerekend
- maakt keuzes meer zichtbaar, voorkomt veel (her)onderhandeling, en kan belangen-tegenstellingen beperken
- maar: beperking discretionaire ruimte bestuur; niet alles is te voorzien

Onderbelicht in Goudswaard

- Vormgeving inter-generationale risicodeling
  - Financiële markten risico's
  - Productiviteits- en inflatie-risico
  - Demografische risico's
  - Merk op: DC heeft geen inter-generationale risicodeling → zelfde pensioen ambitie is duurder of vereist meer beleggingsrisico
- Systematische herverdeling tussen groepen deelnemers
  - Van jong naar oud
  - Van mannen naar vrouwen
  - Van laag- naar hoogopgeleid

Onderbelicht in Goudswaard

- Beter positioneren van pensioentoezegging als belangrijke arbeidsvoorwaarde
  - Onderbelicht bij beslissing van baan te veranderen
  - Pensioenkwaliteitskaart
- Voor- en nadelen geïndividualiseerde zachte rechten
  - Individuele keuzes mogelijk
  - Waardeoverdracht ook van zachte rechten
  - Werkgever betrokken houden, premiestuur primair bij actieven
  - Vormgeving zodat solidariteit niet wordt aangetast

Conclusies

- oplossingsrichtingen hebben verschillende effectiviteit in termen van kostenbeheersing / toekomstbestendigheid
- keuzes pensioencontract aan werkgevers / werknemers; uitkomst zal verschillen per regeling

Pensioenakkoord bezien vanuit Goudswaard

(Beetsma/van Wijnbergen, NRC 18/19 September 2010)

- AOW verhoging pas in 2020 leidt tot blijvende onzekerheid over werkelijke doorvoering
- Jongere werknemers (onder 55) betalen alles
- Vertraagde opbouw vanaf 2011 is “too little, too late”:
underfunding bestaande rechten wordt niet opgelost

Pensioenakkoord bezien vanuit Goudswaard

- Twee hoofd vormen voor contract:
  - Combi-contract lijkt op huidige systeem (wellicht kleinere nominale zekerheid): spanning nominaal – reëel blijft
  - Reële contract: vereist ander FTK
- Sturing op reële dekking duur en lastig (afwezigheid geïndexeerde schuld)
  - inflatie is niet enige onzekerheid
  - Financiële en demografische risico's maken reële toezeggingen lastig

Pensioenakkoord bezien vanuit Goudswaard

- Intergenerationele risico-deling lijkt overboord gegooid te worden: “De pensioenambitie kan nooit hoger zijn dan de feitelijk betaalde pensioenpremie en de feitelijk behaalde rendementen.”
- Dit is hetzelfde als een “beschikbare premieregeling”, dus DC systeem!

Pensioenakkoord bezien vanuit Goudswaard

- Intergenerationele risico-deling lijkt overboord gegooid te worden: “De pensioenambitie kan nooit hoger zijn dan de feitelijk betaalde pensioenpremie en de feitelijk behaalde rendementen.”
- Dit is hetzelfde als een “beschikbare premieregeling”, dus DC systeem!

Stellingen

- I Pensioenakkoord lost probleem met kosten vergrijzing **niet** op.
- II Jongere werknemers zijn **pineut** met dit akkoord
- III DB geeft betere afweging van rendement versus risico dan DC

FTK

- Spanning nominaal versus reëel
  - Keuze voor reëel eist ander FTK
  - Reële zekerheid is onhaalbaar en onwenselijk want duur (risk-return trade-off)
  - Wel harde kern (met bepaalde kans) en flexibele schil
- Evenwicht rendement – risico
  - Fondsen moeten hoeveelheid risico nemen die past bij deelnemersbestand en preferenties
  - Premiestelling moet rekening houden met risicovergoeding anders premies sterk omhoog

FTK

- Omgang met volatiliteit
  - Mark-to-market: verstoringen in swap markt
  - Herstelplannen moeten rekening houden met risico; leg grens op kans op niet halen binnen gestelde termijn
- Waarmaken beoogde zekerheid
  - Kans op onderdekking aanzienlijk onderschat: goede schattingen van totale menu van schokken en stochastische simulatie (Buccioli en Beetsma, 2010a/b)
  - Interne modellen?

FTK

- FTK is “micro” georiënteerd
- Negeert geaggregeerde effecten
  - Financiële markten: swap markt, aandelenmarkten
  - Conjunctuur: effecten van premieverhoging en minder indexatie op koopkracht
- Maak onderscheid tussen slecht presterend fonds in goede versus slechte tijden